

SVENSKA FREDSMÅL

Av docenten GUNNAR HECKSCHER, Stockholm

ETT par episoder ha på sista tiden åter aktualiserat frågan om den svenska upplysningsverksamheten och de statliga organens förhållande till allmänheten. Både hemlighållandet och förhållandena med lejdbåtstrafiken, och det sätt, på vilket händelserna i samband med kulsprutorna i det tyska kurirplanet bragts till offentligheten, ha väckt en ganska stark kritik mot myndigheternas sätt att begränsa det upplysningsmaterial, som utlämnas till allmänheten via pressen. Det tjänar knappast mycket till att ytterligare förlänga diskussionen just i avseende på denna detalj. Att frågan om vad som får offentliggöras i krigstid är ytterst vanskelig borde från början stå klart för var och en, liksom även att det här till stor del är fråga om omdömessaker, där olika uppfattningar kunna göras gällande med ungefär lika stark motivering.

Å andra sidan är det obestriddigt, att själva det fundamentala problemet kan tarva ganska mycket ytterligare eftertanke. Till att börja med finns det då skäl att taga avstånd från den utbredda lusten till onyanserat skall på statens informationsstyrelse. I ett tidigare skede formulerades häremot slagordet att det icke är gott att vara informationsstyrelse, om man icke får några informationer. Även om detta innehöll åtskilligt av överdrift, och även om informationsstyrelsens ledning verkligen har skyldighet att påfordra informationer, måste det likväl fastslås, att avgörandet beträffande upplysningsverksamheten åligger regering och riksdag. Ett ämbetsverk som informationsstyrelsen har i sista hand icke annat att göra än att följa de direktiv som lämnas från högsta ort. Det må vara, att man vid upprepade tillfällen kunnat konstatera en viss valhänthet i styrelsens uppträdande, delvis kanske beroende på svårigheterna att finna en god lösning på alla dess svåra personfrågor. Men den berättigade kritiken måste nog i huvudsak riktas väsentligt högre upp.

I medvetande härom har på senare tid skallet mindre vänt sig mot informationsstyrelsen än mot utrikesministern. Man har gjort gällande, att det vore dennes personliga inställning, som

gjorde, att allmänheten inte fick veta så mycket som den borde. Det kan knappast heller bestridas, att excellensen Günther haft beklagligt svårt att få kontakt med svenska folket, och att detta ur vissa synpunkter varit en mera allvarlig olägenhet än han själv tyckts vara medveten om. Men å andra sidan måste det understrykas, att kontakten med hemmaopinionen icke är en utrikesministers huvuduppgift. Han vänder ansiktet mot den utländska, icke mot den inhemska opinionen, och ansvaret för vad som skall meddelas allmänheten måste i grund och botten åligga regeringen som helhet, icke den regeringsmedlem, som kanske mindre än någon av sina kolleger har erfarenhet av vårt lands inre politiska förhållanden. Dessutom vet man strängt taget ingenting om i vad mån några motsättningar inom regeringen gjort sig gällande i detta avseende, eller om utrikesministern nu liksom under det första Finlandskriget har fått klä skott för avgöranden, som träffats av andra. Beträffande det viktiga moment i frågan, som utgöres av vår försvarsberedskap i olika lägen, således förmågan att sätta makt bakom ordet, är i varje fall den nuvarande utrikesministern fri från ansvar.

Men detta betyder icke, att man — såsom ibland regeringens medlemmar och vissa av dess övriga förespråkare har gjort i offentliga uttalanden — kan inskränka sig till att bara yttra en allmän indignation över pressens och revyförfattarnas otålighet och bristande lojalitet. Det finns åtskilligt som tyder på att exempelvis just de mera ytterliggående pressorganen få en allt mera vidsträckt läsekrets, och orsaken härtill kan till sist icke vara någon annan än att de motsvara ett starkt behov hos åtskilliga delar av den svenska allmänheten. Svenska folket är icke neutralt i den meningen att det betraktar alla de krigförande med samma känslor. Dess fredsvilja är höjd över varje tvivel, men dess känslor äro därför icke mindre livliga. Indignationen över de ryska kraven gentemot Finland före och under vinterkriget var stark och äkta i alla samhällsklasser, likaså över Sovjets brutala framfart i Baltikum i den mån denna blivit känd. Men icke mindre stark och äkta är indignationen över de våldsdåd och övergrepp, som den tyska ockupationsmakten och lokala quislingar företagit i olika ockuperade länder i och utom Skandinavien. Det är möjligt, att en svensk tiger med vad som gäller försvaret, men det bjuder honom i högsta grad emot att tiga med sina åsikter i dessa livsviktiga frågor.

Detta får nu icke tolkas så att någon mera utbredd misstro

mot regeringen och dess politik skulle föreligga. Tvärtom; tillfredsställelsen över att vårt land så länge undgått förödelsen är stark nog för att skapa känslor av både tacksamhet och förtroende för våra makthavare, kanske rent av mera än som svarar mot den roll lyckliga omständigheter spelat för vår räddning. Det är just till följd av detta grundmurade förtroende, som var och en är benägen att tro, att regeringen (eller åtminstone statsrådsledamöterna ur hans eget parti) »egentligen» tycker alldeles detsamma som han, och att det blott är högre statspolitiska hänsyn, som hindra herrarna i den högsta ledningen att ge uttryck åt sina tankar. Sådana hänsyn spela däremot i vårt land traditionellt ingen roll för den enskilde medborgarens eller de enskilda pressorganens yttranden, och man finner det därför alldeles i sin ordning, att dessa skola yttra sådant som den ansvariga statsledningen »ännu så länge måste» hålla tyst med.

Det är emellertid klart, att detta tillstånd har mycket allvarliga risker med sig. Det är säkert oriktigt att tro, att det endast är försiktighet, som hindrar våra ledande politiker att ge uttryck åt samma åsikter som herrar Segerstedt och Wickman. Tvärtom föreligga uppenbarligen avgörande meningsskiljaktigheter, och det är därför alldeles nödvändigt, att regeringens ståndpunkt får en positiv och ej blott en negativ utformning. I brist på ett klart formulerat svenskt program, vad man skulle kunna kalla svenska krigsmål eller kanske ännu bättre svenska fredsmål, söker sig allmänheten till de krigsmål, som formuleras av andra makters representanter, särskilt Churchill och Roosevelt. Det är anledning att förmoda, att svagheten i den svenska propagandan är huvudorsaken till att den utländska, särskilt den engelska och amerikanska propagandan kan få ett så kraftigt grepp om det svenska folket. Den propaganda, som man själv gillar, brukar man beteckna med det vackrare namnet upplysning, och det finns ett starkt behov av sådan särskilt nu, då så många här i landet börjat hysa orimliga och överdrivna förhoppningar om krigets snara avslutning. Fylles behovet ej på annat sätt, är det fara värt, att vi få ett synnerligen obehagligt uppvaknande, och att svensk opinion i fortsättningen kan komma att följa främmande uttolkare även i direkt strid mot svenska intressen, såsom framhölls i Svensk Tidskrifts föregående häfte.

Ansvaret för att vad som behövs också kommer att ske vilar i främsta rummet på regeringens chef. Som innehavare av rikets högsta värdighet är statsministern i kraft av sitt ämbete näst

konungen den svenska statens främste representant. Dessutom åtnjuter P. A. Hansson i svensk politik en personlig auktoritet utan motsvarighet sedan den äldre Louis de Geers dagar. Mer än andra har han möjlighet att få hela folket med sig, men det är också nödvändigt, att han gör sin insats innan det är för sent att uppnå avgörande resultat i opinionsbildningen. Längre voro hans offentliga uttalanden i dessa frågor anmärkningsvärt få och påfallande allmänt hållna, under det att andra statsrådsmedlemmar fingo svara för regeringens politik. Icke utan en viss oro måste man fråga efter orsaken härtill. Herr Hansson är dock just i dessa frågor skyldig att bortse från alla partipolitiska hänsyn och uteslutande se till sin uppgift som samlingsregeringens och den svenska demokratiens ledare. Det vore ödesdigert, om den misstanken någonsin skulle kunna framställas, att han med tanke på socialdemokratiens framtida ställning avsiktligt håller sig tillbaka, för att i ett senare skede möjligen offra utrikesministern och sina borgerliga kolleger såsom representanter för de moment i regeringens politik, vilka kunna visa sig misskänliga för svensk och utländsk opinion. Just i de mest ömtåliga frågorna bör det krävas, att han personligen går i bräschen. Hans senaste tal signalerar, får man hoppas, ett vaknande medvetande härom. Men en svala gör ingen sommar, ej heller ett statsministertal en fast folkopinion. Också bland hans kolleger skulle man kunna önska en mera genomförd arbetsfördelning. I den mån det är så — och allting tyder härför — att den svenska ståndpunkten behöver hävdas såväl gentemot tyska som gentemot allierade önskemål och uttalanden, är det av stor vikt vem som i det ena och andra fallet för landets talan. Både med hänsyn till den nationella sammanhållningen och till yttranden auktoritet utåt och inåt skulle man önska, att eventuella avståndstaganden gentemot den allierade propagandan och dess svenska utlöpare formulerades av regeringens socialdemokratiska medlemmar. Därmed skulle åtskilligt vara vunnet både just nu och för framtiden.

Skall man nu försöka att tolka innebörden i de spridda uttalanden, som faktiskt ha gjorts och som nog äro flera än man i allmänhet föreställer sig, skulle man kunna komma till ungefär följande resultat. Enligt regeringens och folkmajoritetens mening finns det en svensk linje, som är nordisk på samma gång som svensk men som icke överensstämmer med någondera av de krigförande maktgruppernas strävanden. Detta betyder icke, att vårt land är ointresserat av den världspolitiska utvecklingen. Tvärtom;

det betyder att vi med stora bekymmer betrakta båda de tendenser, som går göra sig gällande. Den nordiska politiken och Sveriges säkerhet förutsätta för sin framgång att ej blott Danmark utan även *både* Finland och Norge återfå det oberoende gentemot de stora makterna och den territoriella integritet, som de hade före världskrigets utbrott. Dessutom kräves, att väg beredes för ett intimt samarbete mellan alla de nordiska staterna under hänsynstagande till deras intressen åt olika håll. Ett sådant samarbete fordrar sannolikt åtminstone i sitt första skede ett visst mått av svensk ledning, men det får alldeles ej betyda något svenskt förmynderskap i Norden. Uppenbart är också, att dessa aspirationer icke kunna tillfredsställas under vare sig ryskt, tyskt eller ens anglo-amerikanskt herravälde. Det räcker icke att de nordiska länderna få ett mer eller mindre fullständigt medgivande att själva sköta sina inre angelägenheter utan inblandning; det blivande nordiska blocket måste även både i försvarspolitiken, i handelspolitiken och i den allmänna utrikespolitiken bevara sin handlingsfrihet. Ingen annan internationell organisation än en sådan som garanterar fasta mellanfolkliga rättsförhållanden och ger de mindre staterna möjlighet till samarbete på åtminstone formellt jämlik fot med stormakterna kan motivera ens den minsta avprutning på dessa anspråk. Det är också en traditionell svensk uppfattning, att ingen av de stora makterna i Europa, alltså varken Tyskland eller Ryssland, kan »förintas», som den cyniska termen lyder i våra dagar. Å andra sidan äro vi väl medvetna om de tämligen snäva gränser, som finnas för vår möjlighet att i det sistnämnda avseendet göra en egen insats av stor betydelse.

Det må lämnas öppet huruvida denna tolkning av den vedertagna svenska ståndpunkten är riktig eller oriktig. En naturlig och måhända nödvändig försiktighet har hindrat vår statsledning att precisera vare sig denna eller någon annan uppfattning — såvitt inte statsrådet Skölds senaste frimodiga tal skall tolkas såsom ett samlat regeringsprogram. En utomstående kan icke heller bedöma, om det är möjligt att nu begära ett auktoritativt uttalande i detta hänseende. Men det kan aldrig nog understrykas att behovet av klara linjer redan nu är synnerligen stort. För varje dag som går blir det allt större risk för att den svenska och nordiska politiken icke skall hinna formuleras, innan den svenska folkmeningen definitivt försvurit sig till en annan politik, som icke i första hand är vare sig svensk eller nordisk, utan som bygger på andra strävanden och oklara ehuru lockande ideologiska satser.